

УДК 336.71

Н. П. Погореленко

кандидат економічних наук, доцент
Харківський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»
pogorelenko.n.p@gmail.com

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАБІЛЬНОГО РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

На основі проблем, які мали місце в період загострення системної кризи, в роботі проведено аналіз діяльності Національного банку України у контексті «перезавантаження» регуляторної функції та підвищення його інституційної спроможності з метою забезпечення фінансової стабільності вітчизняної банківської системи на основі наявного інструментарію. Національний банк України відповідно до діючого Закону у межах повноважень сприяє фінансовій стабільності, в тому числі стабільності банківської системи, за умови, що це не перешкоджає досягненню цінової стабільності. Тому він приділяє пильну увагу стану фінансової системи загалом та аналізу і протидії ризикам, які можуть порушити її стабільність.

Визначено, що регулятором було започатковано концептуальні зрушення, які детально проаналізовані: перегляд підходів до складових інструментів макропруденційної політики; перехід до банківського нагляду на основі кластеризації за допомогою групування для цілей нагляду банків зі схожими бізнес-моделями (їх прозорість та ризиковість, профілі ризиків, характер здійснюваних операцій або інші ознаки); зміна підходів до проведення стрес-тестування (для визначення «слабких місць» банківського регулювання та пруденційного нагляду).

Розглянуті зміни являють собою не тільки трансформацію його регуляторної функції. Це, насамперед, підвищення його інституційної спроможності за рахунок оптимізації діяльності як сучасного мобільного регулятора, готового до нових викликів в умовах, що швидко змінюються.

Ключові слова: банківська система, Національний банк України, стабільність, макропруденційна політика, стрес-тестування.

JEL Classification: G 28, G 21, E 58, E 52.

N. P. Pohorelenko

Ph.D. (Economics), Associate Professor
SHEI "Banking University" Kharkiv Educational And Scientific Institute
pogorelenko.n.p@gmail.com

THE ROLE OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE IN ENSURING THE STABLE DEVELOPMENT OF THE BANKING SYSTEM

Based on the analysis of the problems that occurred during the escalation of the systemic crisis in Ukraine, the work analyzes the activities of the National Bank of Ukraine in the context of "resetting" the regulatory function and enhancing its institutional capacity to ensure the financial stability of the domestic banking system on the basis of available tools. The National Bank of Ukraine, in accordance with the current Law, within the limits of its powers, contributes to financial stability, including the stability of the banking system, provided that it does not discourage the achievement of price stability. Therefore, NBU pays much attention to the state of the financial system in general and to the analysis and opposition of risks that could disrupt its sustainability.

It has been determined that the regulator has started the conceptual changes which have been analyzed in detail: revision of the approaches to the components of macro-prudential policy instruments; move to banking supervision based on clustering with the help of grouping for the purposes of supervising banks with similar business models (their transparency and risk), risk profiles, the sense of operations or other features; changes in approaches to stress testing (in order to define the "weaknesses" of banking regulation and prudential supervision).

The considered changes represent not only the transformation of its regulatory function. First of all, it is an increase of its institutional capacity by optimizing its activity as a modern mobile regulator, ready for new challenges in rapidly changing conditions.

Keywords: banking system, National Bank of Ukraine, stability, macro-prudential policy, stress testing.

JEL Classification: G 28, G 21, E 58, E 52.

Н. П. Погореленко

кандидат економічних наук, доцент

Харьковский учебно-научный институт ГВУЗ «Университет банковского дела»

pogorelenko.n.p@gmail.com

РОЛЬ НАЦИОНАЛЬНОГО БАНКА УКРАИНЫ В ОБЕСПЕЧЕНИИ СТАБИЛЬНОГО РАЗВИТИЯ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ

На основе анализа проблем, которые имели место в период обострения системного кризиса в Украине, в работе проведен анализ деятельности Национального банка Украины в контексте «перезагрузки» регуляторной функции и повышения его институциональной способности с целью обеспечения финансовой стабильности отечественной банковской системы на основе имеющегося инструментария. Национальный банк Украины в соответствии с действующим Законом в пределах полномочий способствует финансовой стабильности, в том числе стабильности банковской системы, при условии, что это не препятствует достижению ценовой стабильности. Поэтому он уделяет значительное внимание состоянию финансовой системы в целом и анализу и противостоянию рискам, которые могут нарушить её устойчивость.

Определено, что регулятором было начато концептуальные изменения, которые детально проанализованы: пересмотр подходов к составляющим инструментов макропруденционной политики; переход к банковскому надзору на основе кластеризации при помощи группировки для целей надзора банков со схожими бизнес-моделями (их прозрачность и рисковость, профили рисков, характер осуществляемых операций или другие признаки); изменение подходов к стресс-тестированию (для определения «слабых мест» банковского регулирования и пруденционного надзора).

Рассмотренные изменения представляют собой не только трансформацию его регуляторной функции. Это, прежде всего, повышение его институциональной способности за счёт оптимизации деятельности как современного мобильного регулятора, готового к новым вызовам в условиях, которые быстро изменяются.

Ключевые слова: банковская система, Национальный банк Украины, стабильность, макропруденционная политика, стресс-тестирование.

JEL Classification: G 28, G 21, E 58, E 52.

Постановка проблеми. Реалізація виваженої монетарної політики залишається пріоритетною для більшості центральних банків світу. Наочним підтвердженням цьому виступають їхні програмні документи, у яких регулятори приділяють значну увагу саме забезпеченню фінансової стабільності. Завдяки загальному розумінню регулятивних недоліків, що проявляються в період криз, сучасна тенденція – надання більш широких повноважень у цих питаннях.

Оскільки Національний банк України (далі – НБУ) у своїй діяльності виходить з позицій впровадження прогресивного європейського досвіду та здобутків, дослідження його діяльності щодо забезпечення фінансової стабільності банківської системи представляється дуже актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам, пов'язаним із дослідженням ролі НБУ у забезпеченні фінансової стабільності банківської системи, присвячена велика кількість праць вітчизняних та зарубіжних авторів. Серед них:

- Роуз Каннінгем та Крістіан Фрідріх (Cunningham & Friedrich, 2015), котрі вважали, що цінова стабільність не отожднюється з фінансовою і існування одного поняття не гарантує наявності іншого. Їхня думка щодо ролі центрального банку зводиться до постійного підвищення прозорості діяльності всіх суб'єктів банківської діяльності; посилення регулювання та контролю фінансового сектора; забезпечення прийняття макропруденційних заходів відповідно до наявної монетарної політики;

- Ерленд Ніер (Nier, 2009), який виділяє чотири напрямки, в котрих центральним банкам необхідно сконцентрувати свої зусилля для досягнення стабільності фінансової системи країни. Серед них: забезпечення монетарної політики, підтримання на певному рівні системної ліквідності, здійснення нагляду за платіжними та розрахунковими системами та виконання центральним банком ролі кредитора останньої інстанції;

- О.М. Підхомний, В.А. Вишневський та С.В. Хар (Підхомний, Вишневський & Хар, 2011), які дотримуються традиційного підходу й інтерпретують надзвичайну важливість центрального банку в забезпеченні фінансової стабільності через його функцію забезпечення стабільності банківської системи, котра є центральним елементом фінансової системи. Тому виникнення нестабільності в банківському секторі неминуче призводить до негативних наслідків у фінансовій системі та в цілому по країні. На основі даного підходу щодо ролі та значення регулятора автори виділяють наступні основні завдання регулятора: формування загальноекономічних умов ефективного функціонування банків; згладжування поточних коливань ліквідності банківського сектора; підтримання стійкості фінансового стану як окремих банків, так і в цілому банківської системи; проведення оцінок щодо чутливості банківського сектора до зовнішніх і внутрішніх шоків; підтримання безперебійної роботи національної платіжної системи; підтримання співробітництва з міжнародними організаціями з питань фінансової стабільності; формування та оприлюднення звітів про фінансову стабільність.

Автори підкреслюють значущість останнього пункту та обґрунтовують це тим, що обізнаність громадськості щодо основних ризиків фінансової системи позитивно впливає на динаміку економічних очікувань;

- Карлос Асеведо (Asevedo, 2011), який розглядає центральний банк як провідний інститут в забезпеченні традиційних функцій грошово-кредитної політики (встановлення процентних ставок для забезпечення макроекономічної стабільності та забезпечення ліквідності банків на достатньому рівні). Автор підкреслює, що до відповідальності центрального банку також відносять макро- та мікропруденційне регулювання на основі традиційних функцій;

- О.І. Барановський (Барановський, 2014), який вбачає значення центральних банків у забезпеченні саме стабільності банківського сектора, що безпосередньо впливає на фінансову стабільність системи чи країни. Автор вважає, що регулятору необхідно здійснювати постійний моніторинг такої інформації про банки та банківський сектор: обсяг коштів підприємств і фінансово-промислових груп, розміщених у банківських установах, ступінь залежності банківських установ від таких джерел фінансування; особливості розміщення активів банків (аналіз установ, у котрих розміщені значні кошти банків, їх підконтрольності); концентрація фінансових потоків через певні банківські установи, пов'язана з монопольним становищем банку на ринку певних банківських послуг.

Автор підкреслює, що система заходів забезпечення фінансової безпеки банківської системи повинна включати такі етапи, як прогнозування, стратегічне і тактичне планування заходів з її забезпечення, функціональний аналіз та загальну оцінку рівня фінансової безпеки банківської системи;

- Масахіро Кавай та Пітер Дж. Морган (Kawai & Morgan, 2012), які розглядають центральний банк як сукупність певних інструментів (грошово-кредитних, валютних, макропруденційного аналізу). При цьому монетарні інструменти використовуються в основному для впливу на попит та пропозицію грошей. Інструменти макропруденційної політики спрямовані на зменшення системних фінансових ризиків, в основному за рахунок стримування зростання банківських кредитів.

Віддаючи належне внеску вказаних вчених цих досліджень, слід зазначити, що кожна з розглянутих праць відповідає періоду та умовам, в яких проводились розглянуті авторські дослідження. Динамічність розвитку банківської системи зумовлює постійний характер таких досліджень, щоб мати можливість оцінювати ефективність регуляторної діяльності Національного банку України для забезпечення фінансової стабільності. Це й обумовлює актуальність даної роботи.

Мета статті, завдання та методологія дослідження. Метою статті є доведення доцільності запланованих змін та напрямів «перезавантаження» регуляторної функції Національного банку України в частині підвищення його інституційної спроможності для забезпечення фінансової стабільності вітчизняної банківської системи.

Основні результати дослідження. В нормативних документах Національного банку України сам термін «фінансова стабільність» майже не використовувався протягом доволі тривалого часу. Лише починаючи із 2010 року в «Основних засадах грошово-кредитної політики» (НБУ, 2009) зазначено, що «у зв'язку із кризовими тенденціями важливого значення набуває стійкість фінансової системи, і це розглядатиметься як пріоритет грошово-кредитної політики»

(табл. 1). Хоча, власне, цей етап розвитку банківської системи не можна охарактеризувати як такий, коли питання забезпечення фінансової стабільності було актуальним та потребувало розробки відповідних заходів.

Таблиця 1

Спрямування регуляторної діяльності Національного банку України згідно з «Основними засадами грошово-кредитної політики» на відповідний період

... на 2010 рік (НБУ, 2009)	... забезпечення стабільності національної грошової одиниці, сприяння відновленню економіки та стійкості банківської системи.
... на 2012 рік (НБУ, 2012)	У контексті сприяння досягненню стратегічних завдань економічного розвитку як пріоритетних завдань грошово-кредитної політики вважатимуться забезпечення стійкості банківської системи та стимулювання якісних зрушень кредитної активності банків у напрямі посилення її інвестиційної спрямованості.
... на 2013 рік (НБУ, 2013)	... грошово-кредитна політика спрямовуватиметься на сприяння стабільності банківської системи (як ключової умови забезпечення фінансової стабільності в державі).
... на 2014 рік (НБУ, 2014)	
... на 2015 рік (НБУ, 2014)	Цілями Національного банку також є сприяння стабільності банківської системи і підтримка економічного зростання, якщо це не перешкоджає забезпеченню цінової стабільності.
... на 2016 рік (НБУ, 2015)	... досягнення цінової стабільності шляхом дотримання кількісних цілей щодо інфляції. Основні принципи монетарної політики: - пріоритетність цінової стабільності; - плаваючий обмінний курс; - проактивність рішень; - прозорість діяльності; - незалежність.
... на 2017 рік та середньострокову перспективу (НБУ, 2016)	1. Пріоритетна ціль грошово-кредитної політики полягає в зниженні інфляції (за індексом споживчих цін) до рівня однозначного показника та утримання її на такому рівні в середньостроковій перспективі. 2. Інші цілі: сприяння в межах повноважень фінансовій стабільності, у тому числі стабільності банківської системи за умови, що це не перешкоджає досягненню пріоритетної цілі. Також Національний банк розгляне альтернативи щодо застосування до банків додаткових економічних нормативів, спрямованих на зниження рівня доларизації.
... на 2018 рік та середньострокову перспективу (НБУ, 2016)	1. Пріоритети діяльності Національного банку: 1.1. Цінова стабільність – пріоритетна ціль грошово-кредитної (монетарної) політики Національного банку. 1.2. Сприяння фінансовій стабільності. V. Особливості проведення грошово-кредитної (монетарної) політики у 2018 році. 3 метою сприяння фінансовій стабільності Національний банк продовжить: - здійснювати постійний моніторинг стабільності фінансової системи в цілому; - розбудову макропруденційної політики, що полягає у виявленні та оцінці системних ризиків для фінансової стабільності та вжитті упереджуючих заходів з мінімізації цих ризиків. У разі необхідності Національний банк застосовуватиме монетарний інструментарій для нівелювання впливу шоків на фінансову систему України; - проводити роботу щодо скорочення обсягів кредитування пов'язаних осіб до рівня, що не загрожує роботі банків та банківської системи; - ініціювати законодавчі зміни, спрямовані на подальше поліпшення роботи фінансової системи України.

Джерело: складено автором

Як зазначає сам Національний банк України (НБУ, 2017), фінансова стабільність – це стан фінансової системи, за якого вона здатна належним чином виконувати основні функції, такі як фінансове посередництво та здійснення платежів, а також протистояти кризовим явищам.

Фінансова система вважається стабільною, якщо:

- вона ефективно перерозподіляє ресурси від власників заощаджень до інвесторів;
- фінансові ризики ретельно оцінюються та адекватно управляються;
- фінансова система здатна абсорбувати шоки без значних негативних наслідків.

Протягом останнього десятиліття забезпечення фінансової стабільності стало одним з ключових завдань більшості центральних банків світу. Закон України «Про Національний банк України» від 07.12.2000 р. № 2121-III (Верховна Рада України, 2000, грудень 07) також визначає сприяння фінансовій стабільності як одну із основних функцій Національного банку.

Національний банк України розбудовує систему забезпечення фінансової стабільності із урахуванням багатого зарубіжного досвіду.

Національний банк України відповідно до Закону у межах повноважень сприяє фінансовій стабільності (Роль Національного банку в забезпеченні фінансової стабільності, 2017), в тому числі стабільності банківської системи, за умови, що це не перешкоджає досягненню цінової стабільності. Тому Національний банк приділяє пильну увагу стану фінансової системи загалом та аналізу і протидії ризикам, які можуть порушити її стійкість.

Національний банк України сприяє фінансовій стабільності шляхом:

- здійснення макропруденційного аналізу, проведення макрострес-тестування банківської системи з метою виявлення системних ризиків;
- розроблення та імплементації інструментів макропруденційної політики (ESRB, 2017) для запобігання кризам;
- участі у підготовці законодавства, що регулює діяльність банківського сектора;
- підтримки банківської системи як кредитор останньої інстанції;
- контролю фінансової стійкості окремих банків насамперед системно важливих, у тому числі за допомогою стрес-тестування;
- нагляду за платіжними системами та системами розрахунків;
- співпраці з іншими державними органами, які здійснюють внесок у забезпечення фінансової стабільності.

Крім того певні зобов'язання Національного банку стосовно відновлення стабільності та довіри у фінансовому секторі містяться у Програмі співробітництва з Міжнародним валютним фондом.

Окрім мандату на сприяння фінансовій стабільності Національний банк має у розпорядженні інструменти регулювання банківської системи, доступ до мікроданих фінансового сектора, аналітико-прогнозні моделі – все, що дозволяє оперативно реагувати на кризові явища.

Таким чином, Національний банк є органом, який фактично здійснює мікро- та макропруденційне регулювання.

За підсумками аналізу ризиків фінансової системи та економіки загалом раз на півроку оприлюднюється Звіт про фінансову стабільність (НБУ, 2017) – ключовий публічний документ центральних банків світу, мета якого – ідентифікація ризиків фінансової стабільності в Україні, аналіз їхнього впливу на фінансову систему та економіку країни та надання рекомендації щодо посилення фінансової стабільності.

Указом Президента України №170/2015 24 березня 2015 року було створено міжвідомчу Раду з фінансової стабільності (НБУ, 2015) високого рівня за участю керівників ключових регуляторів фінансового ринку. Та й хоча Рада є, по суті, певною «площадкою» для обговорення актуального кола проблем із забезпечення фінансової стабільності та упередження наявних кризових ознак у розвитку фінансової системи, її створення є позитивним моментом у побудові системи забезпечення фінансової стабільності.

Відповідальність за підтримку фінансової стабільності Національний банк частково поділяє з Міністерством фінансів, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР), Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг) та Фондом гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО).

Крім того, в період перебудови власної організаційної структури Національний банк України провів реформу системи прийняття рішень на рівні комітетів (НБУ, 2017). В рамках дев'яти спеціалізованих комітетів Правлінням Національного банку їм було делеговано частину своїх повноважень. Тим самим було проведено перехід від прийняття одноосібних рішень до колегіальних рішень комітетів, що сприяло підвищенню якості прийнятих рішень і ефективності роботи Правління, а також створило можливості для крос-функціонального обміну інформацією та результатами аналізу.

Розподіл повноважень створених структурних одиниць, які формують розвиток системи забезпечення фінансової стабільності в Україні

	Рада з фінансової стабільності	Комітет з фінансової стабільності (стратегічний рівень)	Департамент фінансової стабільності
1	2	3	4
Склад	<p>Співголови Ради: Голова НБУ Міністр фінансів України Члени Ради:</p> <ol style="list-style-type: none"> Голова Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку Голова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг Директор-розпорядник Фонду гарантування вкладів фізичних осіб Перший заступник Голови НБУ Заступник Голови НБУ Заступник міністра фінансів України з питань європейської інтеграції 	<ol style="list-style-type: none"> Голова НБУ – Голова Комітету Заступник Голови НБУ з питань монетарної політики та фінансової стабільності – Заступник Голови Комітету Перший Заступник Голови НБУ Директор Департаменту банківського нагляду Директор Департаменту фінансової стабільності Директор Департаменту платіжних систем Директор Департаменту монетарної політики та економічного аналізу Директор Департаменту відкритих ринків 	<p>Директор Департаменту фінансової стабільності за посадою входить до складу Комітету з монетарної політики Національного банку України.</p>
Функції	<ol style="list-style-type: none"> Виявляє, аналізує, здійснює оцінку та моніторинг поточних і потенційних загроз та системних ризиків для фінансової системи держави. Готує рекомендації щодо мінімізації системних ризиків, які загрожують фінансовій стабільності. Розробляє ефективні механізми співробітництва та координації дій із забезпечення фінансової стабільності держави тощо. 	<p>Системні ризики (ідентифікація та моніторинг системних ризиків):</p> <ol style="list-style-type: none"> Пропозиції щодо мінімізації негативного впливу системних ризиків з метою підвищення стійкості фінансової системи Визначення позиції НБУ, яка може бути винесена на розгляд Ради з фінансової стабільності Звіт про фінансову стабільність <p>Інструменти макропруденційної політики (Застосування інструментів макропруденційної політики)</p> <ol style="list-style-type: none"> Рекомендації щодо запровадження та/або скасування дії макропруденційних інструментів, визначення їх основних параметрів <p>Законотворчість</p>	<ol style="list-style-type: none"> Аналіз фінансової стабільності, у тому числі аналіз системних ризиків, що загрожують стійкості фінансової системи. Розроблення модельного інструментарію та регулярне проведення стрес-тестування фінансового (банківського сектора). Розроблення інструментарію макропруденційної політики для запобігання системним кризам і мінімізації негативних наслідків макроекономічних шоків. Аналітична та адміністративна підтримка діяльності міжвідомчої Ради з фінансової стабільності, Комітету з фінансової стабільності НБУ та координація робіт з питань фінансової стабільності.
Завдання	<ul style="list-style-type: none"> - виявлення та моніторинг системних ризиків; - мінімізація їх наслідків; - обмін інформацією та думками; - узгодження упереджувальних заходів та заходів швидкого реагування (антикризовий менеджмент). 		<ul style="list-style-type: none"> - аналіз системних ризиків банківського сектора, - розроблення інструментарію макропруденційної політики для запобігання системним кризам і мінімізації негативних наслідків макроекономічних шоків.

1	2	3	4
Організаційні деталі	<p>Голова НБУ та Міністр фінансів головує у Раді по чергово щокварталу. Засідання Ради вважаються правомочними за умови присутності не менше 5 членів РФС, у т.ч. не менше ніж по одному представнику від НБУ і Мінфіну.</p> <p>Рішення приймаються кваліфікованою більшістю голосів, тобто не менше ніж 4 голосами, якщо участь у засіданні беруть 5 членів Ради, або не менше, ніж 5 голосами, якщо участь беруть 6 або 7 членів РФС.</p> <p>Прийняття рішень відбувається шляхом відкритого голосування. Кожний член Ради має один голос і голосує особисто. На засідання Ради без права голосу можуть запрошуватися працівники державних органів, представники міжнародних фінансових організацій, громадських об'єднань, підприємств, провідні вітчизняні та іноземні вчені, незалежні експерти. Таким чином враховується думка різних цільових груп під час прийняття значущих для фінансової стабільності рішень. Також Рада може створювати робочі групи для опрацювання окремих питань.</p>	<p>Правила заміщення Роль Головуючого Комітету виконує Голова Комітету, у період його відсутності – Заступник Голови Комітету або Заступник за наказом</p> <p>Порядок засідань - щоквартально: для вирішення регулярних питань - щомісячно: в разі необхідності, скликаються за дорученням Голови Комітету</p> <p>За організацію діяльності комітету відповідальним є Департамент фінансової стабільності</p> <p>Правила кворуму Кворум визнається за присутності 5 членів Комітету</p> <p>Порядок прийняття рішень Рішення приймається простою більшістю голосів. За умови рівного розподілу голосів право вирішального голосу має голос головуючого на засіданні. Відповідальний підрозділ – Департамент фінансової стабільності.</p>	

Джерело: складено за інформацією Національного банку України

За своєю функціональністю створені комітети було розподілено на:

1. Стратегічний рівень (policy making).
2. Тактичний рівень (policy execution).
3. Підтримка (support).

У рамках трансформації регулятора були створені та діють такі комітети: Комітет з управління змінами, Комітет з монетарної політики, Комітет з фінансової стабільності, Кредитний комітет, Комітет з управління активами та пасивами, Комітет з конкурсних торгів, Комітет з питань нагляду та регулювання діяльності банків, нагляду (оверсайту) платіжних систем. Крім того, було заплановано створення Бюджетного комітету та Комітету з управління операційними ризиками та безперервністю діяльності.

Розподіл функцій та повноважень створених структурних одиниць, які формують фарватер розвитку системи забезпечення фінансової стабільності в Україні, наведено в таблиці 2.

Окремо хотілось би відмітити, що зміни, які було започатковано у 2015 році, торкнулись не тільки перебудови власної організаційної структури. Так, було започатковано принципові зрушення, які торкалися наступних напрямів.

1. Перегляд підходів до складових інструментів макропруденційної політики.

2. Перехід до банківського нагляду на основі кластеризації за допомогою групування для цілей нагляду банків зі схожими бізнес-моделями.

3. Зміна підходів до проведення стрес-тестування.

Розглянемо це більш детально.

1. Зміна підходів до інструментів макропруденційної політики. Відповідно до нової світової парадигми, центральні банки (фінансові регулятори) повинні узгоджувати три політики (НБУ, 2017):

- макроекономічну (монетарна, фіскальна), яка спрямована на забезпечення цінової стабільності та економічної активності;
- макропруденційну, яка спрямована на забезпечення стабільності фінансової системи;
- мікропруденційну, яка спрямована на забезпечення стабільності окремих фінансових установ та захист вкладників, кредиторів, інвесторів.

Графічно це представлено на рис. 1.

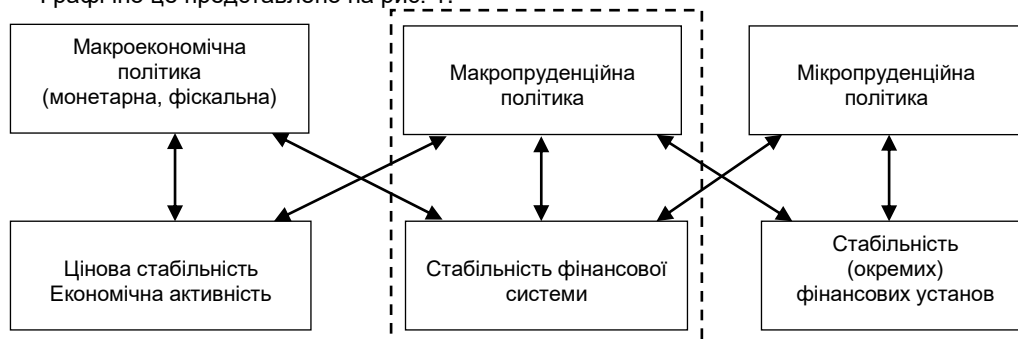

Рис. 1. Взаємоузгоджений вплив трьох політик на стабільність фінансової системи
Джерело: складено за інформацією Національного банку України

Макропруденційна політика тісно перетинається з макроекономічною та мікропруденційною політиками, які загалом справляють значний вплив на фінансову стабільність. Але, серед усіх них, Національний банк України визначає монетарну політику як зброю «важкого калібру», оскільки за допомогою її інструментів надто дорого «охолоджувати» перегрітий ринок. Саме тому з'явилась потреба в розробці складових мікропруденційної політики.

Водночас макропруденційна політика може створювати синергію завдяки тому, що більш стабільна фінансова система означає більш ефективний трансмісійний механізм монетарної політики. Мікро- та макропруденційна політика можуть посилювати одна одну завдяки ефективному обміну інформацією.

Беручи до уваги те, що українська фінансова система є банкоцентричною (Даниленко & Санжаровська, 2016) (частка банківської системи становить близько 80% активів фінансового сектора України), майже усі новації пропонованих змін стосуються, насамперед, банківської системи.

В частині переліку інструментів макропруденційної політики, Європейська Рада системних ризиків (ESRB) визначила орієнтовний перелік інструментів макропруденційної політики, які повинні використовуватись для досягнення її цілей. Більш спрощений погляд на весь перелік цих інструментів дозволяє згрупувати їх у три групи: капіталу, ліквідності та інші (табл. 3).

Найбільший прогрес щодо застосування інструментів макропруденційної політики має група інструментів, пов'язаних з капіталом. Буфери капіталу вже передбачені Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затверджена Постановою Правління Національного банку України 28.08.2001 р., № 368 (зі змінами та доповненнями) (Постанова НБУ, 2001, серпень 28), хоча їх формування й почнеться не раніше 2020 року.

Основними методологічними заходами останнім часом стало вдосконалення регуляцій щодо капіталу в частині розробки нових вимог щодо його кількості, якості, а також посилення вимог щодо відрахувань.

Інструменти макропруденційної політики

Група інструментів	Складові	Характеристика	
Інструменти капіталу	зміцнення капітальної бази (порівняно з Базель II)	підвищення якості та прозорості капіталу, насамперед, ОК 1-го рівня	- більш жорсткі критерії до інструментів капіталу; - менше прийнятних інструментів капіталу; - збільшення відрахувань з капіталу.
		підвищення мінімального рівня капіталу	- ОК 1-го рівня: 4,5% (проти 0%); - капітал 1-го рівня 6% (проти 4%); - капітал: 8% (проти 8%); - буфер консервації капіталу: 2,5% (проти 0%).
	Запровадження буферів капіталу (понад ОК 1-го рівня)	консервації (запасу) капіталу (0,625-2,5%)	для покриття збитків у періоди нестабільності
		контрициклічний буфер (0-2,5%)	для обмеження надлишкової кредитної активності в періоди економічного буму
		буфер системного ризику (0-5%)	для запобігання та зниження системних та макропруденційних ризиків
		буфер системної важливості (1-3,5%)	для системно важливих банків, які мають більш високі ризики для банківської системи (має дотримуватися більшого з двох встановлених буферів: системного ризику або системної важливості)
запровадження коефіцієнтів леввериджу	посилення вимог до капіталу незалежно від рівня ризику активів		
	обмеження боргу, що може прийняти на себе банк		
Інструменти ліквідності	коефіцієнт покриття ліквідності (LCR, Liquidity coverage ratio)	коефіцієнт короткострокової ліквідності, який показує, яку частку становлять ліквідні активи банку від суми, необхідної для покриття протягом 30 днів підвищеного відтоку коштів, що виникає в банківській системі в кризових умовах)	
	коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR, Net Stable Funding Ratio)	коефіцієнт довгострокової ліквідності, який оцінює ліквідність банку у періоді до 1 року. Це стимулює банки покладатися на стабільні джерела фондування та мінімізує схильність залучати короткострокове фондування. Коефіцієнт NSFR не допускає надмірних невідповідностей у строковості між активами та пасивами банків.	
Інші інструменти	активи: DTI (debt-to-income), LTI (loan-to-value): становлення обмежень / додаткових вимог на кредитування окремих секторів		
	резерви: посилення вимог до стандартних резервів, динамічне резервування.		
	структурні: накладання обмежень на розмір, структуру та сфери діяльності фінансової установи.		

Джерело: складено за матеріалами Національного банку України

Основна відмінність на сьогодні між структурою капіталу в Україні та структурою капіталу відповідно до норм ЄС – це пропорції між рівнями капіталу 1-го рівня (основний) та 2-го рівня (додатковий):

- в Україні (при $H2 > 10\%$): 50%/50% (згідно з Базелем II), з 01.01.2019 року: 70%/30%;
- відповідно до норм ЄС (мінімальне значення 8% з буфером консервації 10,5%): 75%/25%.

До 2019 року планується розробка нормативно-правових актів, після чого в тестовому режимі з пілотними банками передбачаються тестові розрахунки (з обговоренням банківською спільнотою), на підставі яких проводитиметься впровадження нових вимог.

Щодо інструментів ліквідності, то Національний банк зазначає (НБУ, 2017), що у 2016 році НБУ розпочав підготовку до запровадження LCR в Україні. Для вивчення міжнародного досвіду імплементації нормативу проведено консультації з експертами Базельського комітету,

Світового банку, центробанків Грузії, Польщі, Німеччини, Білорусі. У вересні 2016 року створено робочу групу з фахівців НБУ та комерційних банків, яка опрацювала концепцію розрахунку LCR в Україні. У 2017 році розроблено проекти шаблону для розрахунку коефіцієнта та положення про нього.

2. З 2016 року, відповідно до Концепції внутрішньої трансформації (НБУ, 2017), Національний банк України розробив низку кроків, які дозволили йому як перебудуватися інституційно, так і сприяти реалізації Комплексної програми розвитку фінансового сектора України до 2020 року (Постанова НБУ, 2015, червень 18).

Важлива складова проведеної трансформації НБУ – акцент на реінжинірингу регуляторних процесів НБУ, в рамках якого відбувся перехід до банківського нагляду на основі класифікації за допомогою групування для цілей нагляду банків зі схожими бізнес-моделями (їх прозорість та ризиковість), профілями ризиків, за характером здійснюваних операцій або іншими ознаками.

Проведені зміни зводились до наступного:

- поєднуюватимуться в один наглядовий кластер банки різні за розміром, але у яких є спільні власники;
- до кожного з таких наглядових кластерів визначені специфічні режими нагляду і виділені відповідні наглядові групи;
- залежно від кластера, передбачено застосування різних варіантів нагляду за банками – від стандартного до посиленого режиму з численними обмеженнями (призначення куратора, обмеження активних і пасивних операцій, посилений контроль за формуванням резервів під кредитні ризики, актуалізація бізнес-моделі);
- розподіл банків III і IV груп для цілей банківського нагляду проводиться за результатами оцінки бізнес-моделей, профілів ризику та характеру здійснюваних операцій, але інформація про належність банку до такого наглядового кластера буде залишатися банківською таємницею.

Застосування нових наглядових кластерів дає змогу:

- оптимізувати навантаження на наглядовців та кураторів;
- визначити найактуальніші напрями для аналізу операцій банку;
- скоординувати активність наглядових підрозділів, фінансового моніторингу, валютного контролю тощо.

Далі, згідно з рішенням Комітету з питань нагляду та регулювання діяльності банків, нагляду (оверсайт) платіжних систем від 31 грудня 2015 року № 657 (зі змінами) (Рішення Комітету, 2015, грудень 31), щодо нових критеріїв для окремих груп банків на 2016 рік, було передбачено наступні групи:

- банки з державною часткою (7 банків);
- банки іноземних банківських груп (19 банків);
- група I (банки, частка активів яких більше 0,5% активів банківської системи, 13 банків);
- банки, частка активів яких менше 0,5% активів банківської системи (78 банків).

Саме такий розподіл Національний банк України став використовувати для представлення результатів аналізу діяльності банківської системи України.

Дещо змінюється підхід при розподілі банків на групи на 2017 рік. Згідно з рішенням Правління НБУ від 10 лютого 2017 року №76-рш (Рішення НБУ, 2017, грудень 29), нові критерії розподілу банків на групи на 2017 рік виглядають наступним чином:

- банки з державною часткою – банки, в яких держава прямо чи опосередковано володіє часткою понад 75% статутного капіталу банку (6 банків);
- банки іноземних банківських груп – банки, контрольні пакети акцій яких належать іноземним банкам або іноземним фінансово-банківським групам (25 банків);
- банки з приватним капіталом – банки, в яких серед кінцевих власників істотної участі є один чи кілька приватних інвесторів, що прямо та/або опосередковано володіють не менше ніж 50% статутного капіталу банку (63 банки).

На 2018 рік Національний банк залишає без змін критерії розподілу банків на групи, про що свідчить рішення Комітету з питань нагляду та регулювання діяльності банків, нагляду (оверсайт) платіжних систем Національного банку України від 29 грудня 2017 року № 444 (Рішення Комітету, 2017, грудень 29), проте їхня кількість в межах кожної групи зменшилась:

банки з державною часткою – 5 банків; банки іноземних банківських груп – 23 банки; банки з приватним капіталом – 54 банки.

3. Стрес-тести. Нормативна основа їх проведення останнім часом – Методичні рекомендації щодо проведення стрес-тестування в банках України, схвалені Постановою Правління Національного банку України 06.08.2009 р. №460 (Постанова НБУ, 2009, серпень 06). Так, найбільш поширеними об'єктами стрес-тестування визначені такі:

- різка зміна відсоткових ставок за внутрішніми чи зовнішніми запозиченнями, кредитами, цінними паперами тощо;
- суттєві коливання валютних курсів;
- кредитний ризик у кредитних портфелях;
- різкі зміни в обсягах і структурі капіталу фінансової установи, вартості застави при іпотеці;
- зниження ліквідності та можливість дефолту банку;
- ймовірність виникнення системного ризику на основі різкого зниження ліквідності чи втрати капіталу тощо.

Як базові фактори ризиків Національний банк України рекомендує використовувати такі:

- 1) макроекономічні показники:
  - стабільність економічної ситуації (економічний спад, радикальна зміна вектора розвитку економіки, дефолти першокласних компаній-позичальників тощо);
  - значні коливання курсу національної валюти;
  - відкритість і доступність міжбанківського ринку;
  - рівень політичної та міжнародної стабільності;
  - стійкість фінансових ринків, у т.ч. можливість протидіяти спекулятивним атакам; зміни процентних ставок, наприклад, LIBOR, облікової ставки тощо;
  - можливість знецінення майна, яке надано в забезпечення за кредитними операціями банків (зокрема, через падіння цін на ринку нерухомості, кризи окремих галузей економіки тощо);
  - волатильність цін на енергоресурси;
- 2) мікроекономічні показники:
  - можливість доступу банку до зовнішніх джерел підтримання ліквідності;
  - конкурентна позиція банку (визначена за методикою SWOT-аналізу як узагальнена оцінка).

Місце стрес-тестування в системі забезпечення фінансової стабільності наведено на рис. 2.

Проведення діагностичного обстеження банків та докапіталізація банків на основі його результатів є однією з ключових умов співпраці з МВФ (табл. 4).

За результатами проведеного стрес-тестування у 2014 році було прийнято рішення, що його повинен робити сам НБУ за власною стандартизованою методологією, яка розроблялась на основі методології ЕВА, але враховувала певну специфіку українських реалій.

Основною відмінністю процедури стрес-тестування, яку використовує НБУ, є:

- використання лише одного макроекономічного сценарію – базового (оскільки при проведенні стрес-тесту у 2015 році були використані вхідні дані фінансової звітності банків за кризові 2013–2014 роки, тому робити ще більш екстремальні сценарії регулятор вважав не виправданим);

- рішення провести стрес-тестування великих позичальників банків (які мають великий кредит в даному банку – більше 5% регулятивного капіталу, або більше 100–200 млн грн відповідно до групи, до якої він належить) на індивідуальній основі.

За результатами стрес-тесту 2014 року було виявлено, що банки мають дуже високу концентрацію великих кредитів в портфелях. Це, власне, було тією причиною, яка зумовила проведення стрес-тестування на індивідуальній основі: якість цих кредитів має дуже виражений матеріальний вплив на фінансовий стан даного банку.

Так, зокрема, й ЕВА при проведенні стрес-тестування «розбиває» кредитний портфель на окремі складові (підпортфелі), які вони вважають однорідними та потім вже стрес-тестують їх на портфельній основі.

Вважати однорідними великі кредити НБУ не мав можливості, тому що навіть в рамках одного банку частина позичальників могла бути фінансового «здорово», інша частина – могла

бути представлена фіктивними компаніями. Саме це унеможливило застосування припущення про однорідність портфелю та вимусило НБУ аналізувати кожного позичальника відповідно до його фінансової звітності.

Рис. 2. Стрес-тестування як складова забезпечення фінансової стабільності банківської системи

Джерело: складено за даними Національного банку України

Таблиця 4

Результати стрес-тестування банківської системи України

	2014 рік	2015–2016 роки
Виконавці	9 аудиторських компаній	НБУ
Вибірка найбільших банків	34 банки, 79% активів банківського сектора	60 банків, 97% активів банківського сектора
Дата оцінки діагностики	01.01.2014 р.	01.04.2015 р., 01.01.2016 р., 01.04.2016 р.
Макроекономічні сценарії	Базовий, песимістичний	Базовий
Аналіз якості активів	Так	Так
Індивідуальне стрес-тестування великих позичальників	Ні	Так
Портфельне стрес-тестування кредитів	Так	Так

Джерело: дані Національного банку України

Інша проблема – ризики пов’язаних з акціонерами банків осіб, які виявились при проведенні тестування навіть великих позичальників. Індивідуальність стрес-тестування дозволила встановити наявність неринкових умов кредитування цих позичальників та направити дані про них Управлінню моніторингу пов’язаних з банком осіб для подальшого опрацювання.

Процедура проведення діагностики (яку, зазвичай, часто ототожнюють із, власне, стрес-тестом) складалась з двох частин (табл. 5):

- 1 етап: діагностика (виїзний нагляд (інспекція), який проводився в банках з метою перевірки фактичної якості активів та достовірності інформації, яка подавалась банками до НБУ);

- 2 етап: стрес-тест (етап, на якому інспекцією проводилось дуже суттєве коригування та виправлення даних по кредитних ризиках у зв'язку із його заниженням банками).

Таблиця 5

Процедура діагностичного обстеження банків

Процедурні складові	Зміст	Вхідна інформація	
Горизонт прогнозування	3 роки	- перевірка якості активів; - екстраполяція результатів	I етап: Діагностика
Сценарій стрес-тестування	базовий макроекономічний сценарій	- результати 1-го етапу діагностики; - дані від банків	
Результат стрес-тестування	прогноз капіталу для кожного банку (основний капітал та регулятивний капітал) на 3 роки та прогнозні потреби в капіталі	- портфельна оцінка решти кредитів; - модель стрес-тестування великих позичальників банку	II етап: стрес-тест
Кінцева мета діагностики	- поступове приведення адекватності капіталу кожного банку до нормативних значень (0% - 5% - 7% - 10%)	- баланс; - базовий макроекономічний сценарій	
	- плани докапіталізації для банків, яким не вистачає капіталу	- оцінка достатності (адекватності) регулятивного та основного капіталу	
Звіт про результати діагностики (I + II етапи)			
Розробка планів докапіталізації банку			

Джерело: складено за даними Національного банку України

Прогноз ключових макроекономічних показників використовується в 3 моделях:

- модель стрес-тесту великих позичальників;
- модель NPL (непрацюючих кредитів на портфельній основі);
- балансова модель банку.

За результатами цього аналізу було встановлено потреби у докапіталізації та готувався Звіт про результати, на підставі чого Департамент банківського нагляду працював з банками по складанню планів докапіталізації з чітким розмежуванням строків.

Так, згідно з наведеним вище, модель стрес-тестування кредитного ризику виглядала наступним чином (табл. 6).

Таблиця 6

Модель стрес-тестування кредитного ризику

Юридичні особи	Великі позичальники	Стрес-тестуються на індивідуальній основі	Кредитний ризик (= очікувані збитки)
	Кредити державного сектора	Не стрес-тестуються	
	Інші кредити	Аналізуються на портфельній основі	
Фізичні особи	Іпотечні кредити		
	Інші кредити		

Джерело: складено за даними Національного банку України

Основний підхід – виділення в усій вибірці великих та інших позичальників. Серед юридичних осіб окремо було виділено портфель «Кредити державного сектора», але вони не стрес-тестувались, оскільки априорі ці компанії не можуть «пійти» в дефолт, оскільки їх підтримує держава.

«Інші кредити юридичних осіб» та «Кредити фізичних осіб» стрес-тестувались на портфельній основі з використанням економетричних моделей. За результатом аналізу «Великих позичальників» та «Інших кредитів» було встановлено обсяг кредитного ризику, який фактично дорівнював очікуваним збиткам за цими двома портфелями.

Особливість проведеного тест-тестування – те, що стрес-тест проводився на основі «Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями», затвердженого Постановою Правління НБУ 25.01.2012 р. № 23 (зі змінами та доповненнями) (Постанова НБУ, 2012, січень 25), яка вже не є актуальною.

Так, згідно з цією Постановою, було встановлено 5 категорій якості кредитів (I – найвища, V – найнижча), причому 4 та 5 категорії вважались непрацюючими кредитами (фактично – NPL). П'ята категорія, за якою було 100-відсоткове резервування, стрес-тестуванню, відповідно, не підлягала, а фіксувалась на історичному значенні. По решті кредитів треба було встановити розмір кредитного ризику, для чого треба було з'ясувати їхню ймовірність дефолту у прогностичних періодах.

Для цього було проаналізовано фінансову звітність цих позичальників, зроблено моделювання на три роки вперед та отримано висновки щодо:

- фінансового класу (згідно з Постановою 23 – на підставі фінансових коефіцієнтів, розрахованих за допомогою прогностичної фінансової звітності);
- якості обслуговування боргу (згідно з Постановою 23, що виявилось «слабким місцем» цієї Постанови, оскільки дуже багато уваги фокусувалось саме на якості обслуговування – історичної своєчасності сплати позичальникам відсотків), яка розраховувалась прогностично: в залежності від того, чи буде достатньо у компанії грошових потоків від операційної діяльності для того, щоб згідно з графіком погашати заборгованість перед позичальником;
- якісних показників (наявність аудиторського висновку по звітності позичальників, кількість працівників, кількість років перебування позичальників на ринку та співвідношення доходів до заборгованості).

Також банками дозволялось подавати консолідовану звітність (у випадках, коли позичальник належить до групи компаній), якщо вона була наявна, щоб аналізувати якість обслуговування боргу на консолідованій основі.

Принципово відрізняються й підходи, які «закладені» в основу розрахунку обсягу кредитного ризику. Незважаючи на те, що Постановою 23 передбачено старий підхід до розрахунку обсягу кредитного ризику, в рамках стрес-тесту використовувався Базельський підхід, використання якого передбачено «Положенням про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями», затверджене Постановою Правління Національного банку України 30.06.2016 р., №351 (Постанова НБУ, 2016, червень 30) (табл. 7).

При проведенні стрес-тестування «решти заборгованості» на портфельній основі стрес-тестувались:

- інші кредити юридичних осіб (крім кредитів державного сектора та великих позичальників);
- іпотечні кредити фізичних осіб;
- інші кредити фізичних осіб.

Міграції кредитів між портфелями працюючих та непрацюючих кредитів (NPL) оцінювались з використанням економетричної моделі, яка оцінює залежність якості кредитів від макроекономічних показників.

Показник зміни частки NPL був однаковим для всіх банків, «накладався» на фактичну структуру заборгованості по кожному банку, що дало змогу визначити, скільки кредитів «підє» в категорію «NPL».

Балансова модель прогнозувала баланс та фінансовий результат банку в прогностичному періоді та розраховувала потребу в капіталі на наступні три роки (рис. 3).

Основним припущенням цієї моделі було припущення про фіксований баланс: вважалося, що протягом всього періоду прогнозування всі активи та зобов'язання, які погашаються протягом цього терміну, заміщаються аналогічними активами та зобов'язаннями. Тобто структура активів та пасивів не змінювалась.

Якщо в якомусь прогностичному періоді норма адекватності регулятивного капіталу «спускалась» нижче граничного мінімуму, тоді виникала потреба в додатковому капіталі – і модель показувала розмір докапіталізації, необхідний в даному періоді.

Результати проведених стрес-тестів свідчать про те, що зроблене в 2016–2016 роках значною мірою визначило результат по всій системі: в діагностиці взяло участь 60 банків, на

які припадає 97% всіх активів системи: 1 десятка – 72%; 2 десятка – 15%, 3 десятка – 4%, 4 десятка – 3%, 5 десятка – 2%, 6 десятка – 1%, інші – 3%.

Таблиця 7

Порівняння підходів до розрахунку обсягу кредитного ризику

Старий підхід (згідно з Постановою 23)	Базельський підхід, використаний в стрес-тестуванні
$CR_i = PD_i \cdot EAD_i - \text{Забезпечення скор.}$	$CR_i = PD_i \cdot (EAD_i - \text{Забезпечення скор.})$
	$LGD_i = 1 - \frac{\text{Забезпечення скор.}}{EAD_i}$
	↓
	$CR_i = PD_i \cdot EAD_i \cdot LGD_i$ (формула розрахунку кредитного ризику на рівні очікуваного збитку)
<p>CR – обсяг кредитного ризику PD – оцінена ймовірність дефолту (показник ризику) EAD – заборгованість під ризиком дефолту LGD – оцінка рівня збитків після дефолту Забезпечення скор. – оціночна ринкова вартість забезпечення, скоригована на коефіцієнт ліквідності і витрати реалізації</p>	

Джерело: складено за даними Національного банку України

Основний капітал (1 рівня), скоригований за результатами інспекції	+	
Операційний прибуток	-	
Зміни кредитного ризику	=	
Розрахунковий фінансовий результат	:	
Активи, зважені на ризик (рік 0) + зміни (корегування на обмінний курс та прогнозу зміну кредитного ризику)	=	
Коефіцієнт достатності капіталу 1 рівня		

Рис. 3. Оцінка потреб в капіталі (на прикладі першого прогнозного року) за допомогою балансової моделі

Джерело: складено за даними Національного банку України

Узагальнення отриманої частки NPL свідчить про суттєве розходження даних, які надавались самими банками, були виявлені інспекцією при діагностуванні та були розраховані при проходженні стрес-тестів (табл. 8).

Дані таблиці свідчать, що майже по всіх групах відбулося суттєве коригування, яке робили як інспекція, так і результати стрес-тестів, які «довели» показник частки NPL майже до 50%.

Таблиця 8

**Порівняння частки NPL в портфелі банків,
які пройшли діагностичне обстеження у 2015–2016 роках, %**

Частка NPL Згідно з даними:	1-ша десятка	2-га десятка	3-тя десятка	4-та десятка	5-та десятка	6-та десятка
Банку	29	27	17	26	21	9
Інспекції	42	29	29	36	24	27
Стрес-тесту	55	44	52	44	37	43

Джерело: складено за даними Національного банку України

Діагностика (2015–2016 років) виконання вимог по докапіталізації встановила, що з 60 банків:

- 34 банки потребували докапіталізації;
- 21 банк не потребував докапіталізації;
- 5 банків визнано неплатоспроможними.

Було виконано докапіталізації на суму 258 млрд грн, на 2017–2018 роки заплановано «довкласти» 9 млрд грн.

Стрес-тестування великих позичальників виявило низку проблем:

- висока концентрація кредитного портфелю на великих позичальниках, окремих галузях, регіонах, на кредитуванні в іноземній валюті;
- надання кредитів компаніям із незадовільним фінансовим станом;
- високий рівень концентрації на ризикових видах забезпечення (товари в обороті, майнові права на інше майно);
- низька частка великих позичальників з фінансовою звітністю, підтвердженою зовнішнім аудитом;
- низька частка великих позичальників, чий кредитний ризик банк оцінює на рівні групи компаній із використанням консолідованої фінансової звітності;
- невиконання або обмежене виконання в кредитному аналізі звіту про рух грошових коштів позичальників.
- високі ризики операцій з пов'язаними особами;
- подання недостовірної звітності позичальниками;
- відповідність регуляторним вимогам по формі, а не по суті (причина: недосконалість існуючих регуляцій, діючих на той момент, які не давали можливості пред'явити банкам юридичні претензії).

За результатами стрес-тестів було сформовано «слабкі місця» банківського регулювання та пруденційного нагляду. Відповіддю на це були наступні кроки.

1. Нове Положення про кредитні ризик (Постанова №351), яким передбачалось:

- фокус на фінансовому стані позичальника (замість історичної якості обслуговування боргу);

- виключення ризикових видів застави з переліку прийнятного забезпечення;

- аналіз позичальників із врахуванням ризику Групи компаній, до якої належить позичальник (на підставі даних консолідованої звітності);

- визначення непрацюючих кредитів гармонізовано із базельським поняттям NPL.

2. Регулярні стрес-тести (із лагом в 1-2 роки).

3. Реформування функції банківського нагляду (фокус-нагляду на аналізі позичальника із застосуванням експертної думки наглядовця).

4. Робота із пов'язаними особами в частині складання графіків зменшення заборгованості.

5. Робота над створенням єдиного кредитного реєстру (який дозволить банкам більш ґрунтовно оцінювати позичальника та приймати більш виважені рішення з боку банків).

Наступний стрес-тест планується провести за оновленою методологією – згідно з «Положенням про здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України», затвердженим Постановою Правління Національного банку України 22.12.2017 р. №141 (Постанова НБУ, 2017, грудень 22).

Висновки. Забезпечення фінансової стабільності стало одним з ключових завдань не тільки центральних банків світу, а й також Національного банку України, розбудову системи забезпечення якої він вибудовує з урахуванням багатого зарубіжного досвіду.

Ключові зміни щодо цього було розпочато у період системної кризи 2014–2015 років, у тому числі – із залученням керівників ключових регуляторів фінансового ринку.

Ці зміни торкнулись не тільки широкомасштабної та амбіційної перебудови власної організаційної структури, яка забезпечує економічну та фінансову стабільність. Як зазначається в програмних документах НБУ, трансформація регуляторної функції передбачає, насамперед, підвищення його інституційної спроможності за рахунок оптимізації діяльності та підвищення рівня комунікації як сучасного мобільного регулятора, готового до нових викликів в умовах, що швидко змінюються.

У 2015 році було започатковано концептуальні зрушення, які торкалися впровадження нових напрямків регуляторної діяльності в частині наступних напрямів: перегляд підходів до складових інструментів макропруденційної політики; перехід до банківського нагляду на основі кластеризації за допомогою групування для цілей нагляду банків зі схожими бізнес-моделями; зміна підходів до проведення стрес-тестування.

Зазначені зміни продовжуються й зараз, що підтверджує доволі рішучу налаштованість НБУ на просування шляхом економічного корегування та підвищення ефективності проводжуваних ним реформ.

Література

1. Rose Cunningham and Christian Friedrich. The role of central banks in promoting financial stability: An International Perspective / Bank of Canada Staff Discussion Paper 2016. – 2015. – P. 19.
2. Erlend Walter Nier. Financial Stability Frameworks and the Role of Central Banks: Lessons from the Crisis / IMF Working Paper 2009. – P. 64.
3. Підхонний О.М. Роль центрального банку у забезпеченні фінансової стабільності / О.М. Підхонний, В.А. Вишневський // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – №3, Т. 3. – С. 127-130.
4. Carlos Acevedo. The Role of Central Banks in Financial Stability / Carlos Acevedo // || CEMLA-SEACEN Conference on “The Role of Central Banks in Macroeconomic and Financial Stability”, 2011. – P. 16.
5. Барановський О.І. Філософія безпеки : монографія / О. І. Барановський. – К. Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. – 715 с.
6. Masahiro Kawai and Peter J. Morgan. Central Banking for Financial Stability in Asia / ADBI Working Paper Series // Asian Development Bank Institute, 2012. – P. 31.
7. «Основні засади грошово-кредитної політики на 2010 рік», схвалені рішенням Ради Національного банку України від 10 вересня 2009 р., №10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=64992>
8. «Основні засади грошово-кредитної політики на 2012 рік», схвалені рішенням Ради Національного банку України від 26.04.2012 р., №7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0007500-12>
9. «Основні засади грошово-кредитної політики на 2013 рік», схвалені рішенням Ради Національного банку України від 05.09.2013 р., №16. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/vr016500-12>
10. «Основні засади грошово-кредитної політики на 2014 рік», схвалені рішенням Ради Національного банку України від 24.04.2014 р., №8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=7466694>
11. «Основні засади грошово-кредитної політики на 2015 рік», схвалені рішенням Ради Національного банку України від 11 вересня 2014 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=10465306>
12. «Про основні засади грошово-кредитної політики на 2016–2020 роки», схвалені Постановою Правління Національного банку України від 18.08.2015 року №541. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0541500-15>
13. «Основні засади грошово-кредитної політики на 2017 рік та середньострокову перспективу», схвалені рішенням Ради Національного банку України від 21 грудня 2016 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=41556547>
14. «Основні засади грошово-кредитної політики на 2018 рік та середньострокову перспективу», схвалені рішенням Ради Національного банку України від 21 грудня 2016 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=55564681>
15. Фінансова стабільність. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=32278664

16. Закон України «Про Національний банк України» від 07.12. 2000 р. № 2121-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
17. Роль Національного банку в забезпеченні фінансової стабільності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=32146402
18. The ESRB Handbook on Operationalizing Macroprudential Policy in the Banking Sector. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/other/140303_esrb_handbook_mp.en.pdf
19. Звіт про фінансову стабільність. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=32146421&cat_id=32146420&ctime=1465219006211
20. Рада з фінансової стабільності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=32146424
21. Національний банк завершує створення системи прийняття рішень на рівні комітетів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=22024954
22. Запровадження інструментів макропруденційної політики. Нові вимоги до ліквідності / Семінар для викладачів вищих навчальних закладів України на тему «Реформи у нагляді та запровадження макропруденційного регулювання в банківському секторі України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=47725157>
23. Даниленко А. Архітектура та повноваження макропруденційних органів: світовий досвід та дороговкази для України / А. Даниленко, В. Санжаровська // Вісник Національного банку України. – 2016. – Червень. – С. 20 – 31. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=34339679>
24. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затверджена Постановою Правління Національного банку України 28.08.2001 р., №368 (зі змінами та доповненнями). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>
25. Звіт про фінансову стабільність. Грудень 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=60764561>
26. Внутрішня трансформація Національного банку України . [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=12955025
27. Комплексна програма розвитку фінансового сектора України до 2020 року, затверджена Постановою Правління Національного банку України від 18 червня 2015 року № 391 (у редакції рішення Правління Національного банку України від 16 січня 2017 року № 28). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=43352266>
28. Рішення Комітету з питань нагляду та регулювання діяльності банків, нагляду (овернайт) платіжних систем від 31 грудня 2015 року № 657 (зі змінами). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=26117625>
29. Рішення Правління НБУ від 10 лютого 2017 року №76-рш. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=43805377
30. Рішення Комітету з питань нагляду та регулювання діяльності банків, нагляду (оверсайту) платіжних систем Національного банку України від 29 грудня 2017 року № 444. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua/article/62069952?annId=62069953>
31. Методичні рекомендації щодо проведення стрес-тестування в банках України, схвалені Постановою Правління Національного банку України 06.08.2009 р., №460. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0460500-09>
32. «Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями», затверджене Постановою Правління НБУ 25.01.2012 р. № 23 (зі змінами та доповненнями). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>
33. «Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями», затверджене Постановою Правління Національного банку України

30.06.2016 р., №351. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>

34. «Положення про здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України», затверджене Постановою Правління Національного банку України 22.12.2017 р., №141. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0141500-17>

References

1. Rose Cunningham and Christian Friedrich. (2015) The role of central banks in promoting financial stability: An International Perspective / Bank of Canada Staff Discussion Paper 2016. P. 19.
2. Erlend Walter Nier. (2009) Financial Stability Frameworks and the Role of Central Banks: Lessons from the Crisis / IMF Working Paper 2009. P. 64
3. Pidkhomnyi O.M., Vyshnevskiy V.A. (2011) The role of the central bank in ensuring financial stability. Bulletin of the Khmelnytsky National University. 3. 127-130 [in Ukrainian].
4. Carlos Acevedo. (2011) The Role of Central Banks in Financial Stability / II CEMLA-SEACEN Conference on "The Role of Central Banks in Macroeconomic and Financial Stability". P. 16.
5. Baranovskiy O.I. Filosofiia bezpeky [The philosophy of security]. Kyiv: Kyiv National Trade and Economic University [in Ukrainian].
6. Masahiro Kawai and Peter J. Morgan. (2012) Central Banking for Financial Stability in Asia / ADBI Working Paper Series // Asian Development Bank Institute, 2012. – P. 31.
7. The National Bank of Ukraine (2010 September 10). Decision of the NBU Council "The Main Principles of Monetary Policy for 2010". Retrieved from <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=64992>
8. The National Bank of Ukraine (2012 April 26). Decision of the NBU Council "The Main Principles of Monetary Policy for 2012". Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0007500-12>
9. The National Bank of Ukraine (2013 September 05). Decision of the NBU Council "The Main Principles of Monetary Policy for 2013". Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/vr016500-12>
10. The National Bank of Ukraine (2014 April 24). Decision of the NBU Council "The Main Principles of Monetary Policy for 2014". Retrieved from <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=7466694>
11. The National Bank of Ukraine (2014 September 11). Decision of the NBU Council "The Main Principles of Monetary Policy for 2015". Retrieved from <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=10465306>
12. The National Bank of Ukraine (2015 August 18). Resolution of the NBU Board "On the Basic Principles of Monetary Policy for 2016-2020". Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0541500-15>
13. The National Bank of Ukraine (2016 December 21). Decision of the NBU Council "The Main Principles of Monetary Policy for 2017 and the Medium-Term Outlook". Retrieved from <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=41556547>
14. The National Bank of Ukraine (2016 December 21). Decision of the NBU Council "The Main Principles of Monetary Policy for 2018 and the Medium-Term Outlook". Retrieved from <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=55564681>
15. The National Bank of Ukraine (2017). Financial Stability. Retrieved from https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=32278664
16. Verkhovna Rada of Ukraine (2000 December 07). Law of Ukraine "On the National Bank of Ukraine". Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
17. The National Bank of Ukraine (2017). The role of the National Bank in ensuring financial stability. Retrieved from https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=32146402
18. European Systemic Risk Board (2017). The ESRB Handbook on Operationalizing Macroprudential Policy in the Banking Sector. Retrieved from https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/other/140303_esrb_handbook_mp.en.pdf

19. The National Bank of Ukraine (2017). Financial Stability Report. Retrieved from https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=32146421&cat_id=32146420&ctime=1465219006211
20. The National Bank of Ukraine (2015 March 24). Financial Stability Board. Retrieved from https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=32146424
21. The National Bank of Ukraine (2017). The National Bank completes the establishment of a decision-making system at the level of committees. Retrieved from https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=22024954
22. The National Bank of Ukraine (2017). Introduction of macro-prudential policy tools. New liquidity requirements. Retrieved from <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=47725157>
23. Danylenko A., Sanzharovska V. (2016) Architecture and powers of macroprudential bodies: world experience and guides for Ukraine. Bulletin of the National Bank of Ukraine. 236. 20-31 [in Ukrainian].
24. The National Bank of Ukraine (2001 August 28). Decision of the NBU Council "Instruction on the procedure for regulating the activities of banks in Ukraine". Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>
25. The National Bank of Ukraine (2017). Financial Stability Report. December 2017. Retrieved from <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=60764561>
26. The National Bank of Ukraine (2017). Internal transformation of the National Bank of Ukraine. Retrieved from https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=12955025
27. The National Bank of Ukraine (2015 June 18). Decision of the NBU Council "Comprehensive program of development of the financial sector of Ukraine till 2020". Retrieved from <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=43352266>
28. The National Bank of Ukraine (2015 December 31). Decision of the Committee on Supervision and Regulation of Banks, Supervision (Overnight) of Payment Systems №657. Retrieved from <https://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=26117625>
29. The National Bank of Ukraine (2017 February 10). Decision of the NBU Board №76-rsh. Retrieved from https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=43805377
30. The National Bank of Ukraine (2017 December 29). Decision of the Committee on Supervision and Regulation of Banks, Supervision (Overnight) of Payment Systems №444. Retrieved from <http://bank.gov.ua/article/62069952?annId=62069953>
31. The National Bank of Ukraine (2009 August 06). Decision of the NBU Council "Methodical recommendations on conducting stress-testing in banks of Ukraine". Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0460500-09>
32. The National Bank of Ukraine (2012 January 25). Decision of the NBU Council "Regulation on the procedure for the formation and use by banks of Ukraine of reserves for reimbursement of possible losses through active banking operations". Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>
33. The National Bank of Ukraine (2016 June 30). Decision of the NBU Council "Regulation on the determination by banks of Ukraine of the size of credit risk under active banking operations". Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>
34. The National Bank of Ukraine (2017 December 22). Decision of the NBU Council "Regulations on the implementation of the assessment of the stability of banks and the banking system of Ukraine". Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0141500-17>